

Człowiek i historia

CZĘŚĆ 1

CZASY STAROŻYTNE

Adam Ziółkowski

Kształcenie w zakresie rozszerzonym

Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne

Spółka Akcyjna

Warszawa

www.wsip.com.pl

Spis treści

Od autora	9
-----------------	---

Wprowadzenie

Pojęcie cywilizacji klasycznej	11
Źródła poznania cywilizacji klasycznej	11
Ramy czasowe cywilizacji klasycznej	14
Świat śródziemnomorski	15

I. Kręgi cywilizacyjne

1. Bliskowschodnie korzenie cywilizacji klasycznej	19
Mezopotamia – kolebka cywilizacji	19
Fenicjanie – łącznicy między Bliskim Wschodem a światem śródziemnomorskim	21
Egipt	22
2. Świat w czasach cywilizacji klasycznej	24
Początek epoki imperiów – Asyria i Persja	24
Cywilizacja perska	25
Cywilizacja celtycka (lateńska)	30
Inne kręgi cywilizacyjne	33
3. Grecja przed Grecją	35
Cywilizacja minojska	35
Cywilizacja mykeńska	35
Ciemne Wieki. Dziedzictwo cywilizacji mykeńskiej	37

4. Świat grecki od narodzin cywilizacji klasycznej do podboju rzymskiego	40
<i>Periodyzacja dziejów greckich</i>	40
<i>Powstanie cywilizacji greckiej i Wielka Kolonizacja</i>	40
<i>Grecja w walce z Persją</i>	44
<i>Imperium Aten: i jego upadek</i>	45
<i>Następstwa wojny peloponeskiej. Hegemonia Macedonii ...</i>	45
<i>Od Aleksandra do podboju rzymskiego – świat hellenistyczny</i>	46
5. Rzym od początków miasta do upadku cywilizacji klasycznej	48
<i>Periodyzacja dziejów Rzymu</i>	49
<i>Rzym królewski i wczesnorepublikański</i>	49
<i>Podbój basenu Morza Śródziemnego</i>	51
<i>Kryzys Republiki</i>	53
<i>Wojny domowe i upadek Republiki</i>	53
<i>Pryncypat</i>	55
<i>Pokój rzymski i jego kres</i>	57
<i>Dioklecjan i nowe Cesarstwo</i>	57
<i>Tryumf chrześcijaństwa i podział Cesarstwa</i>	59
<i>Upadek Cesarstwa na Zachodzie i koniec świata starożytnego</i>	60

II. Człowiek i gospodarka

1. Warunki naturalne basenu Morza Śródziemnego	65
<i>Warunki naturalne w Grecji</i>	66
<i>Warunki naturalne w Italii</i>	66
2. Rolnictwo i demografia	67
<i>Rolnictwo typu śródziemnomorskiego</i>	67
<i>Siła robocza w rolnictwie antycznym. Niewolnictwo</i>	68
<i>Rolnictwo a zaludnienie</i>	73
<i>Rolnik i pasterz – dwaj wrogowie</i>	74
<i>Rolnictwo a urbanizacja</i>	75

3. Wytwórczość pozarolnicza i handel	76
<i>Technologia, postęp techniczny, wynalazczość</i>	76
<i>Organizacja wytwórczości pozarolniczej</i>	77
<i>Komunikacja i handel</i>	78
<i>Wymiana ze światem zewnętrznym</i>	81
<i>Wprowadzenie pieniądza</i>	84
<i>Pieniądz w świecie rzymskim</i>	85
<i>Rozkład systemu monetarnego w świecie klasycznym</i>	85

Człowiek i społeczeństwo

1. Jednostka, rodzina, wspólnota	89
<i>Pozycja kobiet w mieście starożytnym</i>	90
2. Grecka polis i jej mieszkańcy	94
<i>Istota wspólnoty politycznej według Greków</i>	94
<i>Poczucie świadomości greckiej. Hellenizacja</i>	95
<i>Polis archaiczna i jej ewolucja – oligarchie i demokracje</i>	96
<i>Grecki ideał społeczny i jego realizacja – Sparta</i>	99
<i>Grecki ideał społeczny i jego realizacja – Ateny</i>	101
<i>Polis późnoklasyczna i hellenistyczna</i>	105
3. Rzym – od wspólnoty miejskiej do społeczeństwa imperialnego	105
<i>Spółeczeństwo rzymskie w czasach królewskich</i>	106
<i>Patrycjusze i plebejusze</i>	107
<i>Kompromis patrycjuszowsko-plebejski</i>	108
<i>Spółeczeństwo rzymskie w okresie wielkich podbojów</i>	109
<i>Kryzys społeczeństwa rzymskiego u schyłku Republiki</i>	112
<i>Powstanie społeczeństwa imperialnego</i>	115
<i>Miasto Rzym od epoki królów do Cesarstwa</i>	118
<i>Nowe podziały społeczne</i>	124
<i>Romanizacja Imperium</i>	124
<i>Ewolucja pojęcia „barbarzyńcy” w świecie grecko-rzymskim</i>	125
<i>Spółeczeństwo późnego Cesarstwa</i>	126

IV Człowiek i władza

1. Jednostka a władza	129
2. Poglądy na władzę i sposoby jej legitymizacji	131
<i>Wolność i prawo</i>	131
<i>Królowie i tyrani – władza jednostki w świecie greckim</i>	132
<i>Ewolucja rzeszy rzymskiej</i>	134
<i>Cesarstwo jako restauracja Republiki</i>	134
3. Instytucje polityczne i ich przemiany	138
<i>Instytucje polis</i>	138
<i>Polis arystokratyczna</i>	139
<i>Ustrój Sparty i jego ewolucja</i>	139
<i>Ustrój Aten – od arystokracji do demokracji</i>	140
<i>Instytucje polityczne Republiki Rzymskiej</i>	145
<i>Życie polityczne w Rzymie republikańskim – od zgody narodowej do wojen domowych</i>	149
<i>Władza i jej instytucje za Cesarstwa</i>	152
<i>Następstwo władzy cesarskiej za pryncypatu</i>	153
<i>Późne Cesarstwo – centralizacja i podział</i>	155

V Człowiek i wojna

1. Wojna w świecie greckim	158
<i>Polis a wojna</i>	158
<i>Wojskowość grecka w epokach archaicznej i klasycznej – hoplici i falanga</i>	159
<i>Wojna na morzu</i>	161
<i>Wojny perskie</i>	162
<i>Imperium Aten od powstania Związku Morskiego do końca wojny peloponeskiej</i>	167
<i>Najemnicy i przemiany w sztuce wojennej</i>	169
<i>Filip II i hegemonia Macedonii</i>	171
<i>Podboje Aleksandra Macedońskiego</i>	174
<i>Rozpad imperium Aleksandra</i>	175
<i>Armia macedońska i hellenistyczna</i>	176

2. Rzym i wojna	178
<i>Podbój Italii</i>	178
<i>Mechanizmy ekspansji rzymskiej</i>	179
<i>Rzymska mentalność imperialna</i>	182
<i>Armia rzymska w czasach wielkich podbojów</i>	184
<i>Wojny punickie</i>	185
<i>Kryzys armii republikańskiej i reformy Mariusza</i>	191
<i>Podbój wnętrza Europy i jego ustanie</i>	191
<i>Pokój rzymski</i>	194
<i>Armia Cesarstwa</i>	195
<i>Imperium w defensywie</i>	197
<i>Wędrówka Ludów i upadek Cesarstwa Zachodniego</i>	199
<i>Przyczyny rozkładu armii rzymskiej</i>	200

VI. Człowiek i Bóg

1. Religie tradycyjne	202
<i>Politeizm</i>	202
<i>Charakter religii tradycyjnych</i>	203
<i>Rola kultu</i>	204
<i>Wieszczenie i wyrocznie</i>	205
<i>Sanktuaria panhelleńskie</i>	206
<i>Religijność Greków. Rola mitu</i>	207
<i>Życie pozagrobowe w religii greckiej</i>	208
<i>Wyjątkowość religii rzymskiej</i>	209
2. Przemiany religijne w czasach Cesarstwa	212
<i>Judaizm</i>	212
<i>Żydzi pod władzą Rzymu</i>	213
<i>Powstanie chrześcijaństwa</i>	214
<i>Zerwanie z judaizmem</i>	216
<i>Wczesny Kościół</i>	216
<i>Cesarstwo a chrześcijanie – prześladowania</i>	217
<i>Kryzys religii tradycyjnych</i>	218
<i>Chrześcijanie a cywilizacja grecko-rzymska</i>	220
<i>Wielkie prześladowania</i>	221
<i>Chryścianizacja Cesarstwa</i>	221
<i>Konsekwencje chryścianizacji. Metropolie, papieże, mnisi ...</i>	224

VII. Człowiek i kultura

1. Kultura Grecji archaicznej	226
<i>Kultura arystokratyczna</i>	229
<i>Sport w kulturze greckiej</i>	230
<i>Kultura obywatelska</i>	231
<i>Sztuka archaiczna</i>	231
<i>Powstanie filozofii</i>	235
2. Kultura Grecji klasycznej	237
<i>Ateńska tragedia i komedia</i>	237
<i>Architektura</i>	240
<i>Sztuki plastyczne. Zasada kanonu</i>	241
<i>Kultura duchowa – sofiści i sokratycy</i>	244
<i>Narodziny historiografii</i>	246
3. Kultura hellenistyczna	247
<i>Sztuka hellenistyczna</i>	250
<i>Filozofia – stoicyzm i epikureizm</i>	253
<i>Nauka</i>	254
<i>Podbój rzymski a kultura grecka</i>	256
4. Kultura rzymska	256
<i>Powstanie i rozkwit literatury łacińskiej</i>	256
<i>Kultura duchowa Cesarstwa</i>	258
<i>Prawo rzymskie</i>	260
<i>Kultura materialna Cesarstwa</i>	262
<i>Rozrywka masowa – wyścigi konne i walki gladiatorów</i>	267
<i>Ku sztuce średniowiecznej</i>	271
<i>Kalendarium</i>	273
<i>Tablica synchronistyczna</i>	278
<i>Spis cytowanych źródeł</i>	282
<i>Indeks</i>	283